

راهکارهای جبران خسارت تجاری در اسناد و رویه سازمان تجارت جهانی با تأکید بر اقدامات حفاظتی و ضد دامپینگ

(مقاله علمی - پژوهشی)

سمیه سادات میری لوانسانی*

حاتم صادقی زیازی**

علی صادقی***

مهدی علیزاده****

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۴/۲۹

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۷/۰۱

چکیده

پس از جنگ جهانی دوم، موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت (گات)، برای اولین بار، تلاش نمود که تجارت آزاد را به صورت کاهش تعرفه‌ها بین اعضا دنبال نماید. در کنار این موضوع، تلاش شد با رویه‌های مخرب تجارت از قبیل یارانه‌ها، دامپینگ و افزایش بی‌رویه تعرفه‌ها مقابله و برای آنها چاره‌اندیشی شود. در سال ۱۹۹۴، سازمان تجارت جهانی به عنوان فراگیرترین سازمان در حوزه تجارت بین‌المللی در چهارچوب ملل متحد تأسیس و جانشین گات گردید. این سازمان که گسترش تجارت آزاد بر مبنای نظام تقسیم کار را اصلی‌ترین هدف خود دانسته، اصول متعددی را مبنای قراردادده است که از جمله این اصول، تضمین انصاف در عین آزادی در تجارت بین اعضاست. سازمان تجارت جهانی روند بنیان نهاده شده در گات به خصوص در راستای تضمین آزادی تجاری و انصاف در روابط تجارت آزاد را پی گرفته و آن را تکامل بخشیده است. پژوهش حاضر با مفروض دانستن لزوم حمایت از اعضا و رعایت انصاف در روابط تجارت آزاد و جلوگیری از رقابت‌های مخرب، تلاش نموده راهکارهای ارائه شده در اسناد و رویه رکن حل و فصل اختلاف سازمان تجارت جهانی را به منظور جبران خساراتی که از ناحیه رقابت‌های غیرمنصفانه به اعضا وارد می‌شود، استخراج نماید و به این نتیجه می‌رسد که مقررات و رویه سازمان، به ترتیب در رابطه بین واردات و اقدامات حفاظتی، دامپینگ و اقدامات ضد دامپینگ و یارانه‌ها و اقدامات جبرانی، تعادل قابل قبولی برقرار نموده است.

کلیدواژگان:

اقدامات حفاظتی، دامپینگ، رکن حل و فصل اختلاف، سازمان تجارت جهانی، یارانه.

* استادیار، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور (نویسنده مسئول)

s.mirilavasani@pnu.ac.ir

** استادیار، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور

hatamsadeghi@pnu.ac.ir

*** دانشجوی دکتری حقوق بین‌الملل، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد دبی

z.sadeghi1390@gmail.com

**** دانش آموخته دکتری حقوق بین‌الملل، دانشگاه شهید بهشتی

mahdi1752@yahoo.com

مقدمه

پس از جنگ جهانی دوم، اقدامات زیادی در راستای نظم‌بخشی به تجارت جهانی انجام گرفت که با موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت (گات) آغاز گردیده و با تأسیس سازمان تجارت جهانی به اوج خود رسید. این سازمان مانند گات، اصولی چون تجارت منصفانه، شفافیت، رفتار ویژه، عدم تبعیض و آزادسازی تجاری را در پیش گرفته است تا رقابتی آزاد و همراه با انصاف بین کشورها رواج یابد.

سازمان تجارت جهانی برپایه تجارت آزاد بنا نهاده شده، ولی رعایت اصل تجارت منصفانه برای اعضا مهم بوده است. لذا محدودیت‌هایی را در راستای تضمین انصاف وضع نموده است و دولت‌ها از برخی حمایت‌ها در برابر رقابت‌های غیرمنصفانه توسط دیگر اعضا برخوردار شده‌اند. این اصل رویه‌های تجاری غیرمنصفانه را ممنوع می‌داند؛ رویه‌هایی که موجب اختلال در عملکرد بازار است و قدرت رقابتی برخی کالاها را به صورت غیرقابل توجیهی افزایش می‌دهد.^۱

یکی از نمودهای تجارت غیرمنصفانه، افزایش مطلق یا نسبی واردات به گونه‌ای است که به صنعت و تولیدات داخلی صدمه بزند. رویه‌های تجاری غیرمنصفانه انواع دیگری را نیز شامل می‌شود: دامپینگ و یارانه‌ها. تمام اینها، مواردی هستند که منفعت ویژه‌ای را به برخی کشورها رسانده و باعث اختلال در فرایند تجارت آزاد می‌شوند. در مذاکرات گات، موضوع مقابله با چنین رویه‌هایی به شکل‌گیری کد دامپینگ و کد یارانه‌ها در دوره‌های کندی و توکیو منجر شد و پس از آن، در سازمان تجارت جهانی با انعقاد موافقت‌نامه‌های اقدامات حفاظتی، اقدامات ضد دامپینگ و یارانه‌ها و اقدامات جبرانی تکمیل گردید.

مقاله حاضر با مفروض قراردادن توجه سازمان تجارت جهانی به لزوم جبران خسارات تجاری اعضا در جریان رقابت غیرمنصفانه، به پاسخ به این سؤال می‌پردازد که سازمان تجارت جهانی چه امکانی را برای جبران خسارات تجاری ناشی از این رویه‌ها در اختیار کشورهای عضو می‌گذارد. در مباحث پیش‌رو به ترتیب به موضوع جبران خسارت به روش اقدامات حفاظتی، ضد دامپینگ و اقدامات جبرانی در اسناد و رویه سازمان پرداخته خواهد شد.

۱. برای رعایت خلاصه‌نویسی، موافقت‌نامه اقدامات ضد دامپینگ در متن، موافقت‌نامه ضد دامپینگ و موافقت‌نامه یارانه‌ها و اقدامات جبرانی، موافقت‌نامه یارانه‌ها ذکر شده است.

2. WTO, Agreement on Implementation of Article VI of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994 (Anti-dumping Agreement), art 6 WTO, Agreement on Subsidies and Countervailing Measures, arts 16 & 19.

۱. اقدامات حفاظتی^۱ و سازمان تجارت جهانی

هنگامی که افزایش میزان واردات در یک کشور به حدی برسد که برای صنعت داخلی آن کشور خطرناک باشد و رابطه بین افزایش واردات و تهدید صنایع داخلی مشخص باشد، کشورها می‌توانند اقداماتی اضطراری تحت عنوان اقدامات حفاظتی انجام بدهند؛ اقدامات حفاظتی، اقدامات موقتی هستند با هدف کاهش واردات که صنعت مدنظر را برای رقابت شدید با تولیدکنندگان خارجی آماده می‌کنند و براساس تجویز ماده ۱۹ گات انجام می‌گیرند. هدف از این اقدامات، کاستن از حجم واردات و تعدیل قدرت رقابتی صنایع داخلی است.^۲ البته دولت درگیر در چنین وضعیتی یا صنعتی که آسیب دیده، ابتدائاً باید تحقیقاتی را در این خصوص انجام دهد و دلایل قابل توجه و منطقی برای این کار داشته باشد.^۳

علاوه بر امکان کشورهای عضو سازمان تجارت جهانی (و گات سابق) به مذاکره برای تغییر جدول امتیازات و تعرفه‌های توافق شده بین کشورها در مواعد سه‌ساله در موافقت‌نامه گات، امکان اقدامات حفاظتی نیز برای کشور واردکننده (در موافقت‌نامه اقدامات احتیاطی) در نظر گرفته شده است تا از رقابت کشورها بر سر امتیازات تعرفه‌ای جلوگیری بشود.^۴ ماده ۱۰ گات، تنها انجام مذاکرات چندجانبه در خصوص تغییر تعرفه را مدنظر قرار می‌داد. اختصاص تنها یک ماده به این موضوع و اتخاذ اقداماتی که در تعریف ماده ۱۹ نمی‌گنجید، توسط کشورها موسوم به اقدامات خاکستری،^۵ باعث مذاکرات بیشتر در دور اروگوئه نسبت به موضوع اقدامات حفاظتی شد و علاوه بر گات، در موافقت‌نامه تجارت خدمات (گاتس) نیز در سازمان تجارت جهانی به این موضوع توجه به عمل آمد که علاوه بر موافقت‌نامه‌ها، در رویه رکن حل و فصل اختلاف سازمان تجارت جهانی نیز نمود داشته است.

1. Safeguard measures

۲. صادقی دزکی، زیبا، «جبران خسارت در حقوق بین الملل تجارت»، رساله دکتری، تهران: دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۹۰، صص ۱۹۸-۱۹۵.

۳. این اقدامات، با عنوان «شرط فرار» نیز خوانده می‌شود؛ زیرا امکان رهایی از تعهدات را به اعضای سازمان می‌دهد، به نقل از:

Yazdani, Gulrez. (Oct 2012). "Emergency Safeguard; WTO and the feasibility of Emergency Safeguard Measures under the General Agreement on Trade in Services." PhD diss., London School of Economics and Political Science, 2012, available at: http://etheses.lse.ac.uk/573/1/Yazdani_Emergency_safeguard_2012.pdf, pp. 24-29.

4. General Agreement on Tariffs and Trade (GATT 1947), art 28 (re) (1).

5. WTO, Technical Information on Safeguard Measures, available at: https://www.wto.org/english/tratop_e/safeg_e/safeg_info_e.htm/

۱.۱. اقدامات حفاظتی در موافقت‌نامه‌های گات و سازمان تجارت جهانی

بنابر ماده ۱۹ گات،^۱ بند ۳، چنانچه افزایش غیرمنتظره واردات، ناشی از برخی تعهدات مربوط به گات بوده و این امر منجر به بروز آسیب یا تهدید به آسیب جدی به صنایع در کشور واردکننده شود، این کشور می‌تواند به‌طور موقت از تعهدات خود سر باز زده، به جبران خسارات وارده ناشی از افزایش حجم واردات مبادرت ورزد.^۲

برخلاف ماده ۱۹ گات که به تحولات غیرقابل پیش‌بینی اشاره دارد، موافقت‌نامه اقدامات حفاظتی کاملاً معیارهای ملموسی را برای اعمال این اقدامات برقرار کرده است: ورود آسیب و خسارت جدی به صنایع داخلی که رقیب محسوب می‌شوند.^۳ البته اتخاذ اقدامات حفاظتی محدودیت‌هایی هم دارد؛ به عنوان مثال، این اقدامات نسبت به واردات از کشورهای در حال توسعه که سهم آنها از واردات در کشور واردکننده کمتر از سه درصد باشد، صورت نمی‌گیرد؛ مگر آنکه این قبیل کشورها مجموعاً بالغ بر ۹ درصد واردات را در اختیار داشته باشند.^۴

ارتباط بین اقدامات حفاظتی و تعرفه‌ها باتوجه به لزوم کاهش تعرفه‌ها در کشورهای عضو گات، آن را غیرقابل پیش‌بینی ساخته است؛ زیرا مذاکرات درمورد تعرفه‌ها به سختی جلو می‌رود و کشورهای واردکننده غالباً تمایل دارند تا برای جلوگیری از افزایش واردات، تعرفه‌ها را افزایش دهند و در اینجا معضل ایجاد می‌شود. برخی از کشورها مانند آمریکا، در چنین موقعیتی، اقدامات حفاظتی را نپذیرفته‌اند.^۵

۱. بند ۱، ماده ۱۹ گات: «اگر در نتیجه تحولات غیر قابل پیش‌بینی و تأثیرات ناشی از تعهدات پذیرفته شده توسط یک طرف متعاقد بر اساس این موافقت‌نامه، همچون دادن امتیازات تعرفه‌ای، واردات محصولات به سرزمین آن طرف متعاقد چنان افزایش یابد یا تحت چنان شرایطی صورت گیرد که به تولیدکنندگان داخلی محصولات مشابه یا مستقیماً رقابتی در آن سرزمین آسیب جدی وارد آورد یا خطر چنین آسیبی را برای آنها به وجود آورد، طرف متعاقد مزبور در خصوص چنین محصولی اختیار خواهد داشت، به میزان و برای مدتی که برای جبران یا جلوگیری از چنین آسیبهایی ضرورت دارد، تعهد مزبور را کلاً یا جزئاً به حالت تعلیق درآورده یا این امتیازات را مسترد و اصلاح کند».

۲. شروط اصلی اتخاذ این اقدامات در موافقت‌نامه اقدامات حفاظتی، این موارد است:

۱- افزایش (مطلق یا نسبی) واردات؛

۲- بروز لطمه جدی یا خطر بروز آن برای صنعت داخلی؛

۳- وجود رابطه علی میان افزایش واردات و لطمه مزبور.

3. WTO, Agreement on Safeguards, art 2(1).

4. WTO, Agreement on Safeguards, art 9(1).

۵. برای مطالعه بیشتر رک: قانون تجارت سال ۱۹۴۷ ایالات متحده آمریکا در خصوص بکارگیری اقدامات حفاظتی.

در مقابل اقدامات حفاظتی که به کاهش صادرات کشورهای صادرکننده می‌انجامید، این کشورها شروع به استفاده از روش‌های فراقانونی برای مقابله با اقدامات حفاظتی کشورهای واردکننده که به کاهش صادرات آنها می‌انجامد، کردند. این اقدامات ضدحفاظتی^۱ به نفع صادرکنندگانی بود که در پی اقدامات حفاظتی کشورهای واردکننده، حجم صادرات آنها کاهش یافته بود؛^۲ اقداماتی چون اجاره سهمیه^۳ و قراردادن تعرفه یا سهمیه به صورت متقابل بر محصولات از مبدأ کشورهای واردکننده (که اقدامات حفاظتی اعمال می‌کردند) از این دست اقدامات بوده‌اند که در مقابل، کشورهای واردکننده تلاش نمودند که محدودیت‌های داوطلبانه را بر کشورهای صادرکننده تحمیل نمایند. به عنوان مثال، کشور صادرکننده در عمل مجبور بشود که بیشتر از میزان خاصی به آن کشور صادرات نداشته باشد^۴ یا کشورهای واردکننده با صادرکنندگان توافق می‌نمودند که بیشتر از میزان خاصی در کشور مقصد، یعنی واردکننده، بازاریابی برای محصولات صادراتی انجام نگیرد و آن هم فقط در مواعد مشخص انجام بشود.^۵ چنین راهکارهایی در واقع، اقدامات حفاظتی مذکور در ماده ۱۹ گات را نقض می‌کرد و شرایط مقرر برای اینگونه اقدامات رعایت نمی‌شد و به همین دلیل مورد انتقادهای زیادی قرار گرفته بود. لذا در دور اروگوئه تلاش‌های زیادی برای محدود کردن اقدامات حفاظتی انجام گرفت^۶ و اقداماتی مانند محدودیت‌های صادراتی داوطلبانه، ترتیبات منظم بازاریابی و درپیش گرفتن هر

1. Anti- safeguard measures

۲. صادرکنندگان به دلیل محدودیت‌های سهمیه واردات در کشور واردکننده، قادر به صادرات بیشتر و دریافت مبالغ بالاتر نبودند. محدودیت سهمیه واردات، همان Import quota و سقف تعیین‌شده واردات توسط یک کشور است که مشخص می‌نماید از هر کشور چه مقدار کالای به‌خصوص می‌تواند به آن کشور وارد بشود.

3. Quota rent

این اصطلاح عبارت از مبلغی است که شرکت‌های مستقر در کشورهای صادرکننده می‌پردازند تا جزء تعداد صادرکنندگانی قرار بگیرند که می‌توانند تا سقف تعیین‌شده توسط کشور واردکننده، به آن کشور صادرات داشته باشند. لازم به ذکر است که هر دوی تعرفه و سهمیه اثر محدودکننده بر واردات را دارند، ولی سهمیه از انواع اقدامات غیرتعرفه‌ای است.

4. Voluntary export restraint

۵. Orderly marketing arrangement ترتیباتی بین کشور صادرکننده و واردکننده است که کشور صادرکننده توافق می‌نماید که سقف بازاریابی برای صادرات محصولات خود را در سقف ثابتی نگه داشته و افزایش ندهد.

۶. اقدامات بیشتری درخصوص تلاش برای حذف اقدامات فراقانونی در موافقت‌نامه حفاظتی مقرر شده است و اینکه چرا مذاکرات سازمان تجارت جهانی تمایل به حذف این اقدامات دارد، به نقل از:

Bown, Chad P.(2002), "why are safeguards under the WTO so unpopular?", *World Trade Review* 1, pp.47-62.

اقدام دیگری توسط صادرکننده یا واردکننده، چه به صورت فردی توسط یک دولت و چه در قالب موافقت‌نامه‌های جمعی بین کشورها، به عنوان مثال در چهارچوب اتحادیه اروپا، ممنوع اعلام گردیده^۱ و اگر دولت‌ها چنین ترتیبی را از قبل اعمال کرده‌اند، باید سریعاً به آن پایان دهند.^۲ از آنجا که اعضا تمایل دارند سطح یکسانی از امتیازات را به‌خصوص در جبران خسارت تجاری داشته باشند،^۳ چنانچه مذاکرات برای جبران خسارت تجاری موفق نباشد، تا مدت سه سال، هیچ حقی درخصوص اقدام متقابل برای طرف‌های مقابل نسبت به اعتراض به اعضای که از اقدامات حفاظتی استفاده کرده‌اند، وجود نخواهد داشت؛^۴ البته این موضوع باعث نمی‌شود که کشورهای مقابل تا زمان حصول توافق، از عواید صادراتی خود محروم نگردند.

اقدامات حفاظتی عملاً اجرا می‌گردند، ولی مدت زمان آنها به چهار سال کاهش یافته است که در شرایط معدود، چهار سال دیگر قابل تمدید است و اصولاً در هر صنعتی یک بار قابلیت اجرا دارد. در نهایت هر گونه اقدام حفاظتی که بیش از یک سال به طول انجامد، باید در فواصل زمانی منظم آزاد اعلام گردد.^۵

اقدامات حفاظتی باید شفاف بوده، از سوی مقامات ذی‌صلاح مورد بررسی قرار گرفته، به اطلاع کشورهای دیگر ذی‌نفع رسانده شود و به منظور توجیه آنها، دلایل و شواهد مستند، برای طرفین نیز ارائه گردد.^۶ یافته‌های مقامات ذی‌صلاح باید با ارائه نتیجه مستدل در خصوص تمامی موارد قانونی منتشر شوند. همچنین نباید در زمینه اتخاذ اقدامات حفاظتی، تبعیضی اعمال گردد؛^۷ البته تبعیض مثبت به نفع کالاهای با مبدأ کشورهای درحال توسعه و هم به نفع کشور درحال توسعه در مقام کشور واردکننده، با احراز شرایطی مشاهده می‌شود.^۸

۱.۲. اقدامات حفاظتی در روبه رکن حل و فصل اختلافات سازمان تجارت جهانی

رکن حل و فصل اختلاف سازمان تجارت جهانی در عمل با مشکلات ناشی از اتخاذ اقدامات حفاظتی از سوی اعضا و اعتراض سایر اعضا روبرو بوده است که ذیلاً به برخی از آنها اشاره می‌کنیم.

1. WTO, Agreement on Safeguards, art 11(1)(b).
2. WTO, Agreement on Safeguards, art 10.
3. WTO, Agreement on Safeguards, art 8(1).
4. WTO, Agreement on Safeguards, art 8(3).
5. WTO, Agreement on Safeguards, art 7.
6. WTO, Agreement on Safeguards, art 3.
7. WTO, Agreement on Safeguards, arts 2&5.
8. WTO, Agreement on Safeguards, art 9.

۱.۲.۱. وقایع غیرقابل پیش‌بینی

هیئت استیناف سازمان تجارت جهانی در دعوی اقدامات حفاظتی در پروندهٔ لیبیا گره رأی داد که ماده ۱۹ گات و اقدامات حفاظتی باید باهم بررسی شوند؛ تمامی الزامات ماده ۱۹ هنوز الزام‌آور هستند و تحولات غیرقابل پیش‌بینی را بدین صورت تعبیر نمود که «تحولاتی هستند که پس از مذاکره در خصوص امتیاز تعرفه‌ای حادث می‌شوند و مذاکره‌کنندگان نمی‌توانند در زمان مذاکره در مورد امتیاز تعرفه‌ای، این موارد را پیش‌بینی کنند»^۱.

کشور درپیش گیرنده اقدام حفاظتی باید اوضاع و احوال مستوجب اقدام را به صورت کامل تشریح و اعلان نماید و شرایط مقرر توسط موافقت‌نامه‌های گات و اقدامات حفاظتی به‌خصوص ماده ۱۹ گات مراعات گردد. در پرونده‌های متعدد به این دو موضوع اشاره شده است. به عنوان مثال، در پرونده ژاپن علیه اوکراین، رکن حل و فصل اختلاف به این موضوع توجه دارد که مقامات اوکراینی در گزارش خود، زمینه‌های توجیه‌کننده اقدامات حفاظتی خود را تشریح نکرده و شرایط مقرر در گات برای در پیش گرفتن اینگونه اقدامات را طی نکرده‌اند.^۲

۱.۲.۲. افزایش در میزان واردات

براساس ماده (۱۹) گات، هنگامی امکان استفاده از اقدامات حفاظتی میسر است که افزایش در میزان واردات منجر به آسیب یا تهدید به آسیب گردد. در پرونده دولت آرژانتین - کفش، آرژانتین یک معیار همیشگی را درمورد تشخیص میزان آسیب به صنایع داخلی ناشی از افزایش میزان واردات لحاظ می‌کرد، ولی رکن استیناف نظر داد که آرژانتین باید موارد واردات اخیر را بررسی کند و افزایش حجم واردات باید به لحاظ کمی و کیفی به حدی باشد که منجر به تهدید یا ورود آسیب جدی شود.^۳ رکن حل اختلاف افزایش حجم واردات را پذیرفت، ولی تعیین زمان و میزان آن امر مهمی بود که آن را به راحتی قابل تشخیص ندانست. همین‌طور در پرونده ژاپن علیه

1. WTO, DS98. Korea- Definitive Safeguard Measures on Imports of Certain Dairy Products. WT/DS98/AB/R (1999) (European Communities-Korea), available at: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds98_e.htm.

2. WTO, Ds468. Ukraine — Definitive Safeguard Measures on Certain Passenger Cars. available at: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds468_e.htm/

3. WTO, DS121. Argentina – Safeguard Measures on Imports of Footwear. available at: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds121_e (1999).

هندوستان، رکن حل و فصل نظر داد که هندوستان در اتخاذ اقدامات حفاظتی، برآورد مناسبی از قیمت اجناس وارداتی و میزان تأثیر آنها بر صنایع داخلی نداشته است.^۱

۱.۲.۳. خسارت جدی^۲

هیئت استیناف تلاش چندانی برای توصیف و تعریف خسارت جدی نکرده،^۳ ولی در پرونده‌های متعدد به احراز آن توجه داشته است. به عنوان مثال، در پرونده آمریکا در مورد واردات گوشت، به نظر هیئت استیناف، خسارت جدی حاکی از اختلال و ایراد در کار است و استاندارد و آستانه بالایی دارد،^۴ گرچه به نابودی آن صنعت منجر نشود.^۵ در پرونده ژاپن علیه اوکراین، اوکراین نتوانسته بود ورود آسیب جدی در آینده نزدیک به صنایع داخلی را براساس قسمت الف، بند ۲ از ماده ۴ اثبات کند.^۶

۱.۲.۴. لزوم ارائه دلیل و اثبات رابطه علی^۷

از نظر رکن حل و فصل، برای اثبات آسیب جدی باید رابطه علی به اثبات برسد. به عنوان مثال، اگر واردات و محصولات داخلی جایگزین‌های مناسبی باشند، حجم واردات صرفاً برابر با اختلاف بین تقاضای داخلی و عرضه داخلی با قیمت برابر خواهد بود. افزایش حجم واردات می‌تواند ناشی از هزینه‌های فزاینده تولید داخلی باشد؛ آنچه سبب تغییر هزینه‌های شرکت‌های داخلی شده، منجر به کاهش تولید داخلی و افزایش حجم واردات گردیده است و نمی‌توان آسیب وارده را به افزایش حجم واردات نسبت داد.

هیئت حل اختلاف در پرونده دولت آرژانتین – کفش به روش مناسب برای تعیین این مسئله که آیا واردات علت آسیب بوده یا خیر می‌پردازد و بیان می‌دارد که در صورت وجود علت، ورود

1. WTO, Ds468. Ukraine — Definitive Safeguard Measures on Certain Passenger Cars. available at: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds468_e.htm/

2. Serious Injury

۳. تمرکز این هیئت اساساً معطوف بر محتوای بند ۲، ماده ۴ بوده است

4. DS178. United States – Safeguard Measure on Imports of Fresh, Chilled or Frozen Lamb from Australia. available at:

https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds177_e.htm/

5. WTO, DS121. Argentina – Safeguard Measures on Imports of Footwear. available at: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds121_e.htm (1999).

6. WTO, Ds468. Ukraine — Definitive Safeguard Measures on Certain Passenger Cars. available at: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds468_e.htm/

7. Causal link

آسیب باید به صورت طبیعی رخ دهد.^۱ راه اصلی برای تعیین اینکه آیا افزایش واردات علت آسیب است یا خیر، جستجو به دنبال رابطه بین افزایش حجم واردات و افت صنایع داخلی در کشور واردکننده است.

درخصوص شدت آسیب وارده، به نظر هیئت استیناف، لازم نیست که افزایش واردات برای وارد آوردن آسیب یا تهدید به آسیب کافی باشد و نیز نیازی نیست که واردات به تنهایی قادر به وارد آوردن چنین آسیبی باشد،^۲ لذا شناسایی اینکه چه عاملی غیر از افزایش حجم واردات منجر به آسیب شده است، از اهمیت خاصی برخوردار است.^۳ قطعاً نظر مقامات اقتصادی کشورها در تشخیص اینکه آیا عامل آسیب به صنایع داخلی، واردات بوده یا شرایط تقاضا و عرضه داخلی و اینکه کدام شرکتها یک صنعت را شکل می‌دهند، مؤثر است.

۲. دامپینگ و سازمان تجارت جهانی

مبارزه با انحصارگرایی در تجارت و توانایی قیمت‌گذاری رقابتی امروزه به دغدغه اصلی کشورها تبدیل شده است. گاهی اوقات انحصار به صورت پایین نگه داشتن قیمت فروش به میزان کمتر از قیمت تمام شده تولید و زیر قیمت فروش رخ می‌دهد که به آن دامپینگ می‌گویند. کشورها در داخل خود، اقداماتی در مبارزه با انحصار و تراست تصویب نموده‌اند. در

1. WTO, DS121. Argentina – Safeguard Measures on Imports of Footwear. available at: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds121_e (1999).

2. WTO, DS166. United States – Definitive Safeguard Measures on Imports of Wheat Gluten from the European Communities. available at: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds166_e.htm.

WTO, DS177. United States – Safeguard Measure on Imports of Fresh, Chilled or Frozen Lamb from New Zealand. available at: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds177_e.htm.

WTO, DS248. United States – Definitive Safeguard Measures on Imports of Certain Steel Products. available at: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds248_e.htm.

3 Charnovitz, Steve, and Bernard Hoekman. “US-Tyres: Upholding a WTO Accession Contract – Imposing Pain for Little Gain”, *World Trade Review* (12)2, 2013: 273–296, available at: <https://www2.gwu.edu/~iiep/assets/docs/papers/CharnovitzIIEPWP201312.pdf>.

سایکس (۲۰۰۳ و ۲۰۰۴) بحث موضوعات بیشتری از مشکلات مفهومی با تحلیل رابطه علی و معلولی بر اساس اقدامات حفاظتی مطرح می‌کند و نسبت به نظرات هیئت استیناف در این خصوص ابراز نارضایتی کرده است.

Sykes, Alan O. “The Safeguards Mess: A Critique of Appellate Body Jurisprudence,” *World Trade Review* 2, 2003: pp 261-295.

Sykes, Alan O. “The Persistent Puzzles of Safeguards: Lessons from the Steel Dispute,” *Journal of International Economic Law* 7, 2004: pp523-564.

سطح بین‌المللی، لزوم مقابله با این موضوع در دوره‌های مذاکره‌ای مذاکره‌ای گات مطرح گردید که به شکل‌گیری کد ضد دامپینگ در دور کندی منجر شد و سپس به صورت جدی‌تر در دور اوروگوئه دنبال گردید که حاصل آن موافقت‌نامه ضد دامپینگ است. همچنین رکن حل و فصل اختلاف نیز در دعاوی مطروحه به موضوع اقدامات ضد دامپینگ پرداخته است.

۲.۱. اقدامات ضد دامپینگ^۱ در موافقت‌نامه‌های سازمان تجارت جهانی

کشورها عموماً در قوانین خود اقداماتی را موسوم به اقدامات ضد دامپینگ در مقابله با دامپینگ در پیش گرفته‌اند. طبق آمار سازمان تجارت جهانی تا ژوئیه ۲۰۱۸، بالغ بر ۱۲۴ قضیه در مورد اقدامات ضد دامپینگ در رکن حل و فصل اختلاف سازمان مطرح شده که غالب شکایات مربوط به اتخاذ اقدامات ضد دامپینگ (توسط خواننده) علیه آمریکا و سپس، اتحادیه اروپا و چین بوده است.^۲

به دلیل شیوع بالای دامپینگ و اقدامات ضد دامپینگ، در چهارچوب گات و سپس در سازمان تجارت جهانی به این مقوله توجه شده است. ابتدائاً موضوع مقابله با دامپینگ در گات مطرح گردید. بند ۱، ماده ۶ گات صراحتاً بیان می‌دارد: دامپینگی که به موجب آن محصولات کشوری به کشور دیگر با کمتر از ارزش واقعی محصول عرضه می‌شود، در صورتی که آسیب مادی یا تهدیدی برای صنعت کشور مورد نظر باشد یا از نظر مادی در ایجاد صنعتی داخلی وقفه به وجود آورد، عملاً غیر قابل استفاده بوده و کنار گذاشته می‌شود. جبران خسارت دامپینگ تماماً برعهده کشور واردکننده است و در قالب اقدامات ضد دامپینگ شناخته می‌شود. بند ۲، ماده ۶ گات که توسط ماده ۲ موافقت‌نامه ضد دامپینگ تکمیل گردیده، نیز به این موضوع دلالت دارد. البته باید توجه داشت که اعضای گات هیچ تعهدی در خصوص منع دامپینگ برای صادرکنندگان خود ندارند و قوانین سازمان تجارت جهانی و گات برای صادرکنندگان خصوصی الزام‌آور نیست. برای اثبات دامپینگ، ابتدا از صادرکنندگان و متقاضیان داخلی در خصوص آسیب‌های واردشده به آنها و صحت و سقم اطلاعات ارائه شده تحقیقات به عمل آمده و مبنای قیمتی

1. Anti-dumping measures

برخی اوقات با عنوان کلی Trade protection acts هم از آنها یاد می‌شود.

2. https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_agreements_index_e.htm/

مشخص می‌گردد، سپس انواع دامپینگ تشخیص داده می‌شود و در صورت تصدیق، مراجع صالح داخلی اقدامات ضد دامپینگ نهایی را وضع خواهند کرد.

بنابراین، با توجه به معیارهای ذکر شده در بند ۱ ماده ۶ گات و ماده ۲ موافقت‌نامه ضد دامپینگ، سه معیار در مورد تشخیص دامپینگ وجود دارد: ۱- قیمت مقایسه‌ای محصول مشابه فروخته شده توسط صادرکننده در بازار داخلی در دوره تجاری عادی؛ ۲- قیمت مقایسه‌ای محصول مشابه فروخته شده توسط صادرکننده به کشور ثالث در دوره تجاری عادی؛ ۳- آنچه که معمولاً «ارزش تفسیری» کالا نامیده می‌شود و معادل هزینه تولید محصول به انضمام مزایای معقول شامل هزینه عمومی، فروش و اداری و نیز سود می‌شود.

به هنگام استفاده از این معیارها، باید به مقوله تشابه محصولات و زمان تولید توجه داشت و هزینه‌های جانبی مانند حمل و نقل و بیمه و غیره در همان سطح تجاری مقایسه شوند. مثلاً قیمت خرده‌فروشی را با قیمت عمده‌فروشی نمی‌توان مقایسه نمود.^۱

استفاده دولت‌ها از اقدامات ضد دامپینگ (یارانه‌ها) براساس بند (الف) از ماده ۶ گات، بستگی به این دارد که مشخص شود چه میزان آسیب به صنایع داخلی کشورها وارد شده است و اینکه تهدید علیه صنایع داخلی به وقوع پیوسته یا خیر^۲ و آیا تنها علت آسیب به صنایع، واردات کالا با بهایی کمتر از قیمت واقعی بوده است. در پاسخ به این سؤال‌ها، مجموعه‌ای از تولیدکنندگان داخلی که محصول مشابهی تولید می‌کنند، صنعت داخلی را تشکیل می‌دهند و معیار بررسی قرار می‌گیرند.^۳

همچنین علاوه بر دسته و گروه محصولات تولیدی، حجم واردات دامپینگی و تأثیر آن بر بازار محصولات داخلی و تولیدکنندگان داخلی باید مدنظر قرار گیرد.^۴ به عبارت دیگر، باید رابطه علت و معلولی بین آسیب وارده و دامپینگ صورت گرفته وجود داشته باشد و بر مبنای مستندات و

1. WTO, Agreement on Implementation of Article VI of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994 (Anti-dumping Agreement), art 4.

۲. مواد ضد دامپینگ و مواد ۱۵ و ۱۶ موافقت‌نامه یارانه‌ها و اقدامات جبرانی را باهم مقایسه کنید.

3. WTO, Agreement on Implementation of Article VI of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994 (Anti-dumping Agreement), art 4 (1).

4. WTO, Agreement on Implementation of Article VI of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994 (Anti-dumping Agreement), art (3) (1).

مدارک، اثبات گردد که قیمت فروش محصول وارداتی زیر قیمت محول مشابه در کشور واردکننده است.^۱

پس از این بررسی‌هاست که اقدامات ضد دامپینگ به صورت تعدیل‌کننده بر همان کالا تحمیل می‌شود تا یارانه صادراتی بی‌اثر شود و به قیمت کالای صادراتی به منظور کاهش میزان دامپینگ اضافه خواهد شد.

موافقت‌نامه ضد دامپینگ معیار و استاندارد خاصی برای مرور و بررسی اختلافات ضد دامپینگ سازمان تجارت جهانی مقرر می‌دارد و هیئت استیناف تا حد زیادی برداشتهای منطقی و معقول را می‌پذیرد.^۲

۲.۲. اقدامات ضد دامپینگ در رویه رکن حل و فصل اختلاف

رکن حل و فصل و نیز هیئت استیناف سازمان تجارت جهانی، بر اساس قوانین سازمان تجارت جهانی، تشخیص آسیب وارده به کشور واردکننده در اثر اعمال دامپینگ را مهم می‌داند؛ اینکه قلمرو و میزان دامپینگ و درصد سود به دست آمده ناشی از اعمال آن باید مشخص شده و اتخاذ اقدام ضد دامپینگ در این راستا و باتوجه به سود مذکور باشد؛ به گونه‌ای که با افزودن حاشیه سود ناشی از دامپینگ به قیمت صادراتی، قیمت عادلانه‌ای به دست بیاید.^۳ به عنوان مثال، در پرونده الوار چوب نرم، موضوع شکایت کانادا علیه آمریکا، رکن حل و فصل و استیناف به این نکته توجه کردند که قطعاً ملاحظات سیاسی برای مقامات کشورها از ملاحظات اقتصادی مهم‌تر است و اینکه مقامات تحقیق‌کننده باید عوامل تأثیرگذار را تشخیص دهند و در موقع ادعای تهدید به صنعت داخلی، باید بتوانند دلیل کافی ارائه کنند.^۴

1. WTO, Agreement on Implementation of Article VI of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994 (Anti-dumping Agreement), art 3(2) & (5).

2. WTO, Agreement on Implementation of Article VI of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994 (Anti-dumping Agreement), art 17(6).

۳. مثلاً در اتحادیه اروپا، درمقابل با دامپینگ چین در صادرات محصولات دوچرخه به این اتحادیه، به عنوان یک اقدام ضد دامپینگ، تعرفه ۴۸.۵ درصدی وضع گردید که بعدها به محصولات صادراتی کشورهای اندونزی و مالزی هم گسترش یافت که البته ردپای اجاره سهمیه را در اینجا هم می‌بینیم و برخی شرکت‌های تولیدکننده در این کشورها از این تعرفه و اقدام ضد دامپینگ معاف شده‌اند، به نقل از:

Stearns, Jonathan "EU China-Bike Duty Hits Indonesia, Malaysia, Sri Lanka, Tunisia", May 29, 2013, viewed on 25/06/2022, available at: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2013-05-29/eu-china-bike-duty-hits-indonesia-malaysia-sri-lanka-tunisia>.

4. WTO, Ds277. United States – Investigation of the International Trade Commission in Softwood Lumber from Canada. available at: →

رکن حل و فصل توجه داشته است که خواهان (کشور اعمال کننده دامپینگ) باید قیمت صادراتی را اثبات نماید؛ به عنوان مثال، در پرونده شکایت اتحادیه اروپا از آمریکا دربارهٔ وضع اقدامات ضد دامپینگ بر زیتون وارداتی از اسپانیا، رکن حل و فصل به این نتیجه رسید که کمیسیون تجارت خارجی آمریکا بر مبنای اطلاعات اشتباه از نرخ منطقه‌ای زیتون در اتحادیه اروپا به خصوص اسپانیا اقدام به وضع اقدام ضد دامپینگ نموده است.^۱ مرجع وضع کننده اقدام ضد دامپینگ باید برخورد یکسانی با صادرکنندگان داشته باشد. همچنین بیان می‌دارد که خواننده (کشور وضع کننده اقدام ضد دامپینگ) باید در احتساب قیمت صادراتی، از داده‌های واقعی در کشور صادرکننده استفاده کرده، در این زمینه، حاشیه سود واقعی را مدنظر قرار دهد؛ در پروندهٔ موضوع شکایت اندونزی علیه استرالیا نسبت به اعمال اقدامات ضد دامپینگ آن کشور بر کاغذهای کپی سایز A4 وارداتی از اندونزی، رکن حل و فصل ادعای اندونزی را پذیرفت که روش کمیسیون ضد دامپینگ استرالیا برای محاسبهٔ قیمت داخلی محصولات و شرایط بازار داخلی و هزینه‌های واقعی تولید در اندونزی صحیح نبوده است.^۲ البته رکن حل و فصل به معیاری که کشورها برای تعیین قیمت به صورت مقایسه با کالاهای کشورهای ثالث استفاده می‌کنند، کاری ندارد. به علاوه، خواهان باید بتواند ثابت کند که کشور وضع کننده اقدام ضد دامپینگ در مورد اقدامات خود اطلاع رسانی عمومی انجام نداده است.^۳

← https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds277_e.htm.

WTO, DS414. China — Countervailing and Anti-Dumping Duties on Grain Oriented Flat Rolled Electrical Steel from the United States. available at:

https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds414_e.htm.

1. WTO, DS 577. United States – Anti-dumping and countervailing duties on ripe olives from Spain, available at:

https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds577_e.htm.

2. WTO, DS 529. Australia – Anti-Dumping Measures on A4 Copy Paper, available at:

https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds529_e.htm.

همینطور در دعوی موضوع شکایت تونس علیه مراکش به دلیل وضع اقدامات ضد دامپینگ توسط تونس بر کتاب‌های درسی وارداتی از تونس، رکن حل و فصل به این نتیجه رسید که فرمول به کار رفته برای محاسبهٔ حاشیه دامپینگ و مقایسه قیمت صادراتی و محلی به درستی انجام نگرفته است، به نقل از:

WTO, DS 578. Morocco – Definitive Anti-Dumping Measures on School Exercise Books from Tunisia, available at:

https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds578_e.htm.

3. WTO, Ds488. United States- Anti-Dumping Measures on Certain Oil Country Tubular Goods from Korea. available at:

https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds488_e.htm.

۳. یارانه‌ها و سازمان تجارت جهانی

حمایت‌های دولتی از صنایع تولیدی در کشورها از دیرباز انجام می‌گرفته است و دولت‌ها سعی می‌نمودند که به صورت غیرمستقیم هزینه‌هایی را بر صادرکننده خارجی وارد کرده و کمک‌هایی به تولیدکننده داخلی بنمایند که امروزه عمدتاً به این نوع حمایت‌ها یارانه اطلاق می‌گردد. در موافقت‌نامه گات، یارانه مستقیماً مورد قاعده‌گذاری قرار نگرفت و تعریفی از کمک مفرط یا بخشودگی به عمل نیآورده است، ولی به دسته‌بندی یارانه‌ها به قابل قبول و ممنوع یا غیرقابل قبول توجه داشته و دسته دوم را تقبیح نموده است؛ ماده ۶ گات امکان استفاده از اقدامات جبرانی را مقرر کرد و براساس پاراگراف دوم از این ماده، هیچگونه اقدامات جبرانی مازاد بر مبلغی برابر با کمک یارانه‌ای که به طور مستقیم یا غیر مستقیم در خصوص تولید یا صدور محصول مذکور اعطا گردیده است، تبیین و اعمال نخواهد شد و در پاراگراف شش این ماده، شرط یا ضرورت (ورود) خسارت (به طرف اتخاذکننده اقدام جبرانی) نیز گنجانده شد. علاوه بر طرح موضوع در موافقت‌نامه یارانه‌ها، یارانه تا به حال موضوع دعاوی زیادی نزد رکن حل و فصل اختلاف نیز بوده است.

۳.۱. یارانه‌ها و اقدامات جبرانی^۱ در موافقت‌نامه‌های سازمان تجارت جهانی

پس از گات، موضوع یارانه‌ها و اقدامات جبرانی در دور توکیو به صورت کد یارانه مطرح گردید، ولی سند الزام‌آوری محسوب نمی‌شد. سپس، در دور اروگوئه مجدداً به آن پرداخته شد. در سازمان تجارت جهانی مفصلاً و در دو مرحله به موضوع یارانه‌ها پرداخته؛ ابتدائاً با تعریف و مشخص ساختن انواع یارانه‌ها، ضوابطی را برای محدود کردن توانایی دولت‌ها در پرداختن به برخی اقدامات یارانه‌ای بیان داشته است که درمورد فرآورده‌های کشاورزی، این موارد در موافقت‌نامه کشاورزی مندرج است. سپس، نحوه واکنش به یارانه‌های اعمالی توسط کشورهاست که به پیروی از گات، به اعضا این اجازه را داده تا اقدامات متقابلی را موسوم به اقدامات جبرانی علیه آن دسته از کالاهای وارداتی یارانه‌ای که امکان وارد آوردن خسارت بر شرکت‌های داخلی رقیب واردات را دارند، اتخاذ کنند.

1. Countervailing measures

یارانه هر نوع کمک دولتی است که سودآور باشد و نفعی به تولیدکننده برساند. پس، برای احراز وجود یارانه، باید سه شرط کمک مالی، اعطای کمک از طرف نهاد دولتی و منتفع شدن یارانه‌گیرنده به واسطه یارانه وجود داشته باشد. موافقت‌نامه یارانه‌ها، یارانه‌ها را به سه گروه کلی تقسیم کرده است: الف) یارانه‌های ممنوع؛ ب) یارانه‌های قابل پیگیری؛ ج) یارانه‌های غیر قابل پیگیری (به عبارت دیگر، یارانه‌های مجاز). یارانه به عنوان سهم کمک مالی دولت در قلمرو سرزمینی یک عضو، می‌تواند ناشی از انتقال مستقیم وجوه، بخشش وجوه قابل پرداخت قطعی شده، تأمین کالا یا خدماتی جدا از زیرساخت‌های کلی توسط دولت، خریدهای دولتی، پشتیبانی دولت در زمینه سازوکار تأمین وجوه برای تولیدکنندگان یا ناشی از درآمدها یا برنامه‌های حمایتی معینی باشد.^۱

علاوه بر شرط ورود خسارت به صادرکنندگان کشورهای دیگر، یارانه باید اختصاصی باشد^۲ و شامل فعالیت‌های شناخته شده و قابل قبول و کاملاً منصفانه دولت‌ها نمی‌شود. کلیه یارانه‌ها و شروطی که در قانون پیش‌بینی شده یا یارانه‌های ویژه مشروط به عملکرد صادراتی و یارانه‌هایی که به شرط استفاده از کالای داخلی پرداخت می‌گردند، اختصاصی محسوب می‌شوند. اختصاصی بودن یا نفع‌رسانی یارانه زمانی احراز می‌شود که تنها یک شرکت یا مؤسسه یا صنعت یا گروهی از شرکت‌ها یا صنایع، ذی‌نفع یارانه هستند یا مخاطبان قانونی اختصاصی دارد یا یارانه تنها اختصاص به یک منطقه جغرافیایی دارد، یارانه اختصاصی تلقی می‌گردد.^۳

زمانی که یارانه‌ای اختصاصی تلقی شد، باید ارزش آن نسبت به ارزش کالای یارانه‌ای محاسبه شود تا بتوان اقدامات جبرانی مربوط را تعیین نمود که این کار در عمل غالباً پیچیده است؛ فرض کنید که یارانه به صورت فروش کالا توسط دولت باشد؛ در این مورد باید هزینه برعهده دولت و نفع برای تولیدکننده تشخیص داده شود که براساس نرخ مقطعی بازار تعیین می‌گردد. لذا سنجش نفع براساس شرایط زمان و مکان نسبی است؛ زیرا قیمت بازار متغیر است. مشکل دیگر مربوط به کشورهایی است که به علت فقدان بازار آزاد یا محدودیت آن، معیارهای بازار در دسترس نیستند.

1. WTO, Agreement on Subsidies and Countervailing Measures, art 1.

2. WTO, Agreement on Subsidies and Countervailing Measures, art 2.

3. WTO, Agreement on Subsidies and Countervailing Measures, art 2(2).

پس از موضوع یارانه، بخش بزرگی از موافقت‌نامه یارانه‌ها به اقدامات جبرانی اختصاص پیدا کرده است. در دور توکیو دو راه مقابله با یارانه تعریف شد. راه اول در زمان گات؛ به روش داخلی شهرت داشت و طبق ماده ۶ گات، کشورها می‌توانستند راساً نسبت به وضع عوارض جبرانی اقدام نمایند؛ در حالی که در روش دوم، کشورها قادر بودند با استناد به بین‌المللی بودن گات از طریق مراجع قضایی بین‌المللی اقامه دعوا نمایند.^۱

در سازمان تجارت جهانی، اتخاذ اقدامات جبرانی باید براساس تحقیقات و رویه ذکر شده در موافقت‌نامه به‌خصوص طرح موضوع برای مشاوره یا در رکن حل و فصل اختلاف و نیز ماده ۷ گات باشد و باید نام کالای یارانه‌ای، کشور یارانه‌دهنده، دلیل بر وجود و میزان و نوع یارانه، میزان و نوع آسیب وارده اثبات گردد.^۲

در بسیاری از موارد، اعمال اقدامات جبرانی برای دولت واردکننده منافی را به همراه دارد و امکان تسلط بیشتر بر منافع انحصاری و حمایت مالی از صنایع راهبردی داخلی را به آن دولت می‌دهد. اما در مقررات سازمان تجارت جهانی، محدودیت‌های وارد بر اقدامات جبرانی مشخص نشده است. موافقت‌نامه یارانه‌ها صریحاً کشور واردکننده را ملزم نمی‌سازد که پیش از تحمیل اقدامات جبرانی، اثبات نماید، یارانه باعث وارد آمدن آسیب به فعالیت‌ها و تشریفات تجاری آن شده است، بلکه تنها کافی است یارانه باعث ایجاد منافی شده باشد، اختصاصی بوده و واردات یارانه‌ای باعث ایجاد صدمه یا خسارت شده باشد.^۳

مشکلی که در اتخاذ اقدامات جبرانی به چشم می‌خورد، شناسایی و تشخیص یارانه‌های افراطی و برداشت قانون در کشورهای واردکننده از ویژگی اختصاصی بودن یارانه‌هاست. تفکیک بین فعالیت‌های مشروع دولت از اقدامات افراطی پرداخت یارانه دشوار است و مرجع رسیدگی‌کننده باید مورد به مورد قانع بشود که یارانه اختصاصی است یا خیر.

۳.۲. یارانه‌ها و اقدامات جبرانی در رویه رکن حل و فصل اختلافات

در رویه رکن حل و فصل شاهد هستیم که تأکید ویژه‌ای بر موضوع اثبات رابطه سببی بین ضرر وارد آمده به صنایع کشور واردکننده و پرداخت یارانه توسط کشور صادرکننده شده است. به

1. General Agreement on Tariffs and Trade (GATT 1947), art 6 (6) (b).

2. WTO, Agreement on Subsidies and Countervailing Measures, art 10.

3. WTO, Agreement on Subsidies and Countervailing Measures, art 1&2.

عنوان مثال، در دعوای پاکستان علیه اتحادیه اروپا تحت عنوان اقدامات جبرانی بر پلی اتیلن ترفتالات وارداتی از پاکستان،^۱ مرجع تجدیدنظر نیز نظر رکن حل و فصل را تأیید نمود که کمیسیون اروپایی که وظیفه تشخیص یارانه اعمال شده از سوی پاکستان را برعهده داشت، به درستی رابطه سببی بین واردات یارانه‌ای و ورود ضرر به صنایع داخلی در اتحادیه اروپا را احراز نموده و بر وجود رابطه «واقعی و عمده» بین یارانه و ورود ضرر تأکید نموده است و ادعای پاکستان که روش در پیش گرفته شده توسط کمیسیون مطابق با ماده ۱۵، بند ۵ از موافقت‌نامه یارانه‌ها نبوده، را وارد ندانست؛^۲ البته در این قضیه، رکن حل و فصل ادعای پاکستان را مبنی بر عدم اطلاع‌رسانی از نتایج یافته‌های این کمیسیون به پاکستان و عدم عمل به ماده ۱۲، بند ۶ از موافقت‌نامه یارانه‌ها و همین‌طور در نحوه استنباط ایجاد نفع برای صادرکنندگان پاکستانی که خلاف ماده ۱، بند ۱ موافقت‌نامه عمل کرده بود، پذیرفت.

همین‌طور در دعوای اتحادیه اروپا علیه آمریکا تحت عنوان مشوق‌های مالیاتی مشروط برای هواپیماهای کشوری بزرگ، اتحادیه اروپا اعتقاد داشت که مشوق‌های مالیاتی اعطاشده توسط آمریکا خلاف بندهای ۱ و ۲ از ماده ۳ موافقت‌نامه یارانه‌ها بوده است. رکن حل و فصل اختلاف به این نتیجه رسید که در نظر گرفتن مشوق مالیاتی برای استفاده از هواپیمای داخلی به جای هواپیمای وارداتی، یک نوع یارانه تلقی شده، ممنوع می‌باشد که البته مرجع تجدیدنظر این نظر را نپذیرفت.^۳

همچنین به نظر رکن استیناف، اعطای یارانه ممکن است در قالب برنامه مدون نباشد، ولی یک سلسله اقداماتی را شامل گردد که در واقع منجر به نفع مالی شرکت‌های داخلی بشود^۴ و مهم

1. WTO, Ds486. European Union — Countervailing Measures on Certain Polyethylene Terephthalate from Pakistan. available at:

https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds486_e.htm.

2. WTO, Ds486. European Union — Countervailing Measures on Certain Polyethylene Terephthalate from Pakistan. available at:

https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds486_e.htm.

3. WTO, DS487: United States, 2017 Ds487. United States — Conditional Tax Incentives for Large Civil Aircraft. available at:

https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds487_e.htm.

4. WTO, DS437. United States — Countervailing Duty Measures on Certain Products from China. available at: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds437_e.htm.

است که اعطای یارانه توسط نهادها یا حتی شرکتهایی صورت گرفته باشد که در واقع و با اعمال معیار کنترل، دولتی محسوب می‌شوند.^۱

در مورد تشخیص نرخ بازار، رکن حل و فصل اعتقاد دارد که هرگاه طرح یارانه دولت چنان گسترده باشد که میزان افت بازار خصوصی بیشتر شود، آنگاه معیارهای نرخ بازار مشکل‌ساز می‌شوند. در اختلاف دراز مدت بین ایالات متحده و کانادا در مورد یارانه‌ای کردن صادرات الوار توسط کانادا، ایالات متحده ادعا می‌کرد که قیمت‌های یارانه‌ای برای الوارهای اراضی دولتی قیمت‌های تمام الوار در کانادا را تنزل داده است و نتیجتاً بهای الوار خصوصی معیار مناسبی برای سنجش و تعیین مبلغ یارانه پرداختی دولت بابت الوار نمی‌باشد و در چنین حالتی که قیمت‌های بازار آزاد در اثر تعیین یارانه دچار تحریف شده‌اند، استفاده از یک معیار دیگر استفاده گردد.^۲

مسئله دیگر مربوط به زمان و مرحله اختصاص یارانه است. در مواردی که در یکی از مراحل فراوری، یارانه‌ای اعطا می‌شود و در عین حال تولید کالای صادراتی در مرحله دیگری از فراوری پایان می‌یابد، این سوال مطرح می‌شود که آیا یارانه بالادستی تا مراحل بعدی فراوری و تولید در زمانی که هر دو مرحله فراوری در یک شرکت منفرداً انجام گیرد، نیز استمرار می‌یابد یا خیر. در پرونده الوارهای چوب نرم، طرف پژوهش خوانده این ایراد را به ایالات متحده وارد کرد که این نکته را مورد تجزیه و تحلیل صحیحی قرار نداده است که آیا یارانه‌های الواری اعطایی به تولیدکنندگان الوار، به کارگاه‌های چوب‌بری غیر وابسته‌ای که آنها را خریداری نموده و الوار تهیه می‌کنند، نیز انتقال می‌یابد یا خیر.^۳

در مورد احراز یارانه، رکن حل و فصل به اعمال نکته دیگر به انتقال صنایع برخوردار از یارانه به بخش خصوصی برمی‌گردد. فرض کنید دولتی برای ایجاد اشتغال داخلی، کارخانه فولاد بدون رقیب اقتصادی بنا کند. متعاقب آن، دولت کارخانه را به قیمتی که بازار ظرفیت آن را دارد، به حراج می‌گذارد. آیا مالک جدید را می‌توان برخوردار از یارانه محسوب نمود یا اینکه وی بر این

1. WTO, DS379. United States — Definitive Anti-Dumping and Countervailing Duties on Certain Products from China. available at:

https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds379_e.htm.

2. WTO, DS257. United States — Final Countervailing Duty Determination with respect to certain Softwood Lumber from Canada. available at:

https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds257_e.htm.

3. WTO, DS257. United States — Final Countervailing Duty Determination with respect to certain Softwood Lumber from Canada. available at:

https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds257_e.htm.

اساس که ارزش عادلانه بازاری دارایی‌ها را پرداخت کرده و نفعی تحصیل نکرده است، از چنین یافته‌ای مصون و معاف می‌باشد؟ در رأی اقدامات جبرانی وارده بر نورد گرم و فولاد کربنی بیسموت تولیدشده در انگلستان، طرف تجدیدنظر خوانده به شدت به دیدگاه دوم متمایل بوده است.^۱

1. WTO, DS 138. United States – Imposition of Countervailing Duties on Certain Hot-rolled Lead and Bismuth Carbon Steel Products Originating in the United Kingdom. WT/DS138/AB/R, 10 May 2000, available at: https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=854&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextHash=&HasEnglishRecord=True&HasFrenchRecord=True&HasSpanishRecord=True.

نتیجه‌گیری

سازمان تجارت جهانی به دنبال آزادسازی تجاری بین اعضاست، ولی در این خصوص، تلاش می‌نماید که بر تجارت بین اعضا نظارت نموده، زمینه‌های تجارت منصفانه را حتی‌الامکان فراهم نماید. سازمان در برخورد با پدیده‌های غیرمنصفانه، آنها را محدود کرده، ابزارهای حمایتی-دفاعی اقتصادی و تجاری معدودی را برای حمایت از اعضای متضرر در موافقت‌نامه‌ها پیش‌بینی نموده است. سازمان بسته به مورد، مقابله در برابر اقدامات کاهش واردات را با در نظر گرفتن اقدامات حفاظتی، برخورد با دامپینگ و پایین آوردن تصنعی قیمت تمام شده تولید را با اقدامات ضد دامپینگ و یارانه‌های ممنوعه بر صادرات که امکان رقابت را از کالاهای وارداتی سلب یا کم‌رنگ نموده، با اتخاذ اقدامات جبرانی، قابل جبران نموده است. تاکنون دعاوی زیادی در رکن حل و فصل اختلاف سازمان راجع به اقدامات حفاظتی، اقدامات ضد دامپینگ و یارانه‌ها مطرح گردیده است. در این دعاوی، خواهان‌ها (کشورهای تولیدکننده) نسبت به اعمال اقدامات متضمن جبران خسارت تجاری مصرح در موافقت‌نامه‌های سازمان، توسط کشورهای واردکننده اعتراض داشته و به دلایل مختلف از قبیل عدم تناسب، آن را غیرمنصفانه دانسته‌اند. رکن حل و فصل در هر مورد، به بررسی عوامل مختلفی چون شرایط بازار بین‌المللی و داخلی به‌خصوص از زاویه تشخیص قیمت مناسب و قابل اعمال، شرایط سیاسی و اقتصادی و تجاری طرف‌های دعوا، من جمله قوانین داخلی آنها و موافقت‌نامه‌های سازمان پرداخته، عوامل تأثیرگذار را شناسایی نموده و با ارائه تفاسیر دقیق از موافقت‌نامه‌های مربوط و توجه به مختصات هر قضیه، محدودیت‌هایی برای کشور واردکننده در اتخاذ اقدامات حفاظتی، ضد دامپینگ و جبرانی قرار دهد. در مجموع، رکن حل و فصل توانسته است تا حد قابل قبولی، موازین تجارت منصفانه در عملکرد اعضا را تبیین نماید و کمک شایانی به شفاف‌سازی موازین جبران خسارت تجاری در حیطه سازمان نموده است.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

رساله

۱. صادقی دزکی، زیبا، «جبران خسارت در حقوق بین الملل تجارت»، رساله دکتری، تهران: دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۹۰.

ب) منابع انگلیسی

Book

2. Yazdani, Gulrez. (Oct 2012). "Emergency Safeguard; WTO and the feasibility of Emergency Safeguard Measures under the General Agreement on Trade in Services." PhD diss., London School of Economics and Political Science, 2012, available at:
http://etheses.lse.ac.uk/573/1/Yazdani_Emergency_safeguard_2012.pdf.

Articles

3. Bown, Chad P. (2002). Why are Safeguards Under the WTO so Unpopular?. *World Trade Review* 1(1), 47-62.
4. Charnovitz, Steve, and Bernard Hoekman. "US-Tyres: Upholding a WTO Accession Contract – Imposing Pain for Little Gain", *World Trade Review* (12)2, 2013: 273–296, available at:
<https://www2.gwu.edu/~iiep/assets/docs/papers/CharnovitzIIEPWP201312.pdf>
5. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2013-05-29/eu-china-bike-duty-hits-indonesia-malaysia-sri-lanka-tunisia/>
6. Stearns, Jonathan "EU China-Bike Duty Hits Indonesia, Malaysia, Sri Lanka, Tunisia", May 29, 2013, viewed on 25/06/2022, available at:
<https://www.bloomberg.com/news/articles/2013-05-29/eu-china-bike-duty-hits-indonesia-malaysia-sri-lanka-tunisia>.
7. Sykes, Alan O. "The Safeguards Mess: A Critique of Appellate Body Jurisprudence," *World Trade Review* 2, 2003: 261-295.
- Sykes, Alan O. "The Persistent Puzzles of Safeguards: Lessons from the Steel Dispute," *Journal of International Economic Law* 7, 2004: pp 523-564.

WTO Agreements and Reports

8. Anti-dumping, subsidies, safeguards: contingencies, etc., available at:
https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm8_e.htm/
9. Agreement Establishing the World Trade Organization.
10. Agreement on Implementation of Article VI of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994 (Anti-dumping Agreement).
11. Agreement on Subsidies and Countervailing Measures.
12. Agreement on Safeguards.
13. General Agreement on Tariffs and Trade (GATT 1947).
14. General Agreement on Tariffs and Trade (GATT 1994).
15. General Agreement on Trade in Services (GATS).

همگی برگرفته از:

16. https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/final_e.htm.
17. Technical Information on Safeguard Measures, available at:
https://www.wto.org/english/tratop_e/safeg_e/safeg_info_e.htm.

WTO cases

18. DS98. Korea- Definitive Safeguard Measures on Imports of Certain Dairy Products. WT/DS98/AB/R (1999) (European Communities-Korea), available at:
https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds98_e.htmQ/
19. DS121. Argentina – Safeguard Measures on Imports of Footwear. available at:
https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds121_e (1999).
20. DS 138. United States – Imposition of Countervailing Duties on Certain Hot-rolled Lead and Bismuth Carbon Steel Products Originating in the United Kingdom. WT/DS138/AB/R, 10 May 2000, available at:
https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=854&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextHash=&HasEnglishRecord=True&HasFrenchRecord=True&HasSpanishRecord=True/
21. DS166. United States – Definitive Safeguard Measures on Imports of Wheat Gluten from the European Communities. available at:
https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds166_e.htm.
22. DS177. United States – Safeguard Measure on Imports of Fresh, Chilled or Frozen Lamb from New Zealand. available at:
https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds177_e.htm.

- 23.DS178. United States – Safeguard Measure on Imports of Fresh, Chilled or Frozen Lamb from Australia. available at:
https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds177_e.htm.
- 24.DS248. United States – Definitive Safeguard Measures on Imports of Certain Steel Products. available at:
https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds248_e.htm.
- 25.DS257. United States — Final Countervailing Duty Determination with respect to certain Softwood Lumber from Canada. available at:
https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds257_e.htm.
- 26.Ds277. United States – Investigation of the International Trade Commission in Softwood Lumber from Canada. available at:
https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds277_e.htm.
- 27.DS379. United States — Definitive Anti-Dumping and Countervailing Duties on Certain Products from China. available at:
https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds379_e.htm.
- 28.DS414. China — Countervailing and Anti-Dumping Duties on Grain Oriented Flat Rolled Electrical Steel from the United States. available at:
https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds414_e.htm.
- 29.DS437. United States — Countervailing Duty Measures on Certain Products from China. available at:
https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds437_e.htm.
- 30.Ds468. Ukraine — Definitive Safeguard Measures on Certain Passenger Cars. available at:
https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds468_e.htm.
- 31.Ds486. European Union — Countervailing Measures on Certain Polyethylene Terephthalate from Pakistan. available at:
https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds486_e.htm.
- 32.Ds487. United States – Conditional Tax Incentives for Large Civil Aircraft. available at:
https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds487_e.htm.
- 33.Ds488. United States — Anti-Dumping Measures on Certain Oil Country Tubular Goods from Korea. available at:
https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds488_e.htm.
- 34.DS 529. Australia — Anti-Dumping Measures on A4 Copy Paper, available at:
https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds529_e.htm.

- 35.DS 577. United States — Anti-dumping and countervailing duties on ripe olives from Spain, available at:
https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds577_e.htm.